

שומר שכר

פרשה שנייה הכתובה בתורה: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ זָמֹור או שׁוֹר או שֶׁה או כֹּל בְּהֵמָה לְשׂוֹר וּמֵת או נְשִׁיבֵר או נְשִׁיבָה אֵין רֵאָה". מהיכן לנו שהפסוק מדבר בשומר שכר! מבאר הרמב"ן: בשומר שכר הזכירה התורה חמור או שור או שה וכל בהמה, ודרך הבהמות לתתן ביד רועים לשמור בשכר, לכן שומר שכר הוא הנוטל שכר עבור שמירתו. [ב"ק סג:]

כאשר נאנס השומר שכר, כגון: "וּמֵת או נְשִׁיבֵר או נְשִׁיבָה" - מתה הבהמה כדרכה או שנשבר הפיקדון באונס או שנשבה הפיקדון בחזקה על ידי ליסטים - "אֵין רֵאָה" כלומר: כך טוען השומר ואין מי שיעיד בדבר.

"שָׁבַעַת יְהוָה תְּהִיָּה בֵין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֶכֶת רַעְהוּ וְלָקַזוּ בְּעֵלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלָם" - שומר שכר נשבע על מקרה האונס ופטור מן התשלומין.

אבל - "וְאִם גָּנַב יִגְנַב מֵעֲמוֹ יִשְׁלָם לְבְּעֵלְיוֹ" - כאשר נגנב או אבד הפיקדון לשומר שכר, חייב בתשלומי הפיקדון. "אִם טָרַף יִטְרַף יִבְאָהוּ עַד הַטְּרִפָּה, לֹא יִשְׁלָם" - כלומר: כאשר נטרף הפיקדון על ידי חיה רעה, יביא השומר את העדים שנטרפה לאונסו ופטור.

יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם! טרפת חתול ושועל ונמיה משלם, טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם. הרי כתוב לעיל: "וּמֵת או נְשִׁיבֵר או נְשִׁיבָה" משמע כל מיתה! אלא יש לחלק ולומר: מה מיתה שאין יכול להציל פטור אף שבר ושביה שאין יכול להציל, פטור. [ר"ש"]

נסכס: שומר שכר שנגנב או אבד פיקדונו חייב בתשלומין, אבל באונסין נשבע ופטור מתשלומין.

שואל

פרשה שלישית הכתובה בתורה: "וְכִי יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנְשִׁיבֵר או מֵת בְּעֵלְיוֹ אֵין עֲמוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם". פלוני השאל לחבירו חפץ או בהמה באופן זמני להשתמש בו למלאכתו בחינם. בא הכתוב ללמד שחייב אפילו באונסין, כמו שכתוב בפסוק: "וְנְשִׁיבֵר או מֵת", הדין הוא כך:

א. "בְּעֵלְיוֹ אֵין עֲמוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם" - אם בעל השור אינו נמצא עם השואל במלאכתו וקרה מקרה האונס - חייב השואל בתשלומי הפיקדון, מכיון שיכול לטעון המשאל, שהכביד על בהמתו ולכן קרה מה שקרה. [ב"מ צד: זה:]

ב. "אִם בְּעֵלְיוֹ עֲמוֹ לֹא יִשְׁלָם" - כלומר: בין שהיה הבעלים עם השואל באותה מלאכה או במלאכה אחרת, אם היה עימו בשעה ששאל ממנו את החפץ אינו צריך להיות איתו בשעת האונס, ופטור מתשלומי הפיקדון.

שוכר

שוכר לא פירשה התורה את דינו, אלא כך כתוב: "אִם שְׂכִיר הוּא, בָּא בְּשִׁכְרוֹ". פלוני שכר בתשלום שור מחבירו למלאכה, מכיון שהוא משלם על כך, אינו כשואל להתחייב באונסין ופטור. נחלקו ר"מ ורבי יהודה בדין השוכר: ר"מ אומר: השוכר כשומר חנם ורבי יהודה אומר: כשומר שכר. [ב"מ צג:]

שוכר	שואל	שומר שכר	שומר חנם	
מחלוקת תנאים	כשבעליו עימו / מחמת מלאכה	אונסין	גניבה / אבידה / אונסין	¹ פטור
	גניבה / אבידה / אונסין	גניבה / אבידה	פשיעה	חייב

¹ אין השומרים פטורים אפילו באונס אלא כשנשבעו שבועת השומרים.

תשלומי ארבעה וחמשה

מי הוא הנקרא גנב! הלוקח דבר מממון חברו, מביתו או מכיסו בעת שלא רואהו בעל הבית ולא ידע וכל כיוצא בזה. טעם מצות המשפט: כל המצוות הבאות לנו על דבר המשפט שורש אחד להן והוא ברור ומושכל, שאם אין משפט לא יתיישבו בני אדם ולא יעמדו יחדיו, ואי אפשר לארץ ללא המשפט. [החינוך משפטים מצוה נד]

דיני הגנב: כתוב בתורה: "כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׂוֹר או שֶׂה, וְטָבְחוֹ או מִכְרוֹ, וְזִמְשָׁה בְּקָר יִשְׁלַם תְּחִילַת הַשּׂוֹר וְאַרְבַּע צֵאן תְּחִילַת הַשֶּׂה". [שמות כא, לז]

מבאר רש"י: אמר ר' יוחנן בן זכאי, חס המקום על כבודן של בריות, כלומר: שור שהולך ברגליו והגנב לא נתבזה בו בהולכתו משלם פי חמשה - לעומתו השה, שהגנב נושא על כתפו ומתבזה בנשיאתו את השה, חס המקום על כבודו שנתבזה ומשלם פי ארבעה.

טעם נוסף: אמר רבי מאיר, בוא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה ואין לזלזל בה, שור שמיועד למלאכה, כגון לחרישה, ובזמן שגנבו ביטל את בעליו ממלאכתו והפסידו ממון, משלם פי חמשה - לעומתו השה, שאינו עומד למלאכה משלם פי ארבעה.

מדוע נכתב שוב בפסוק: "תְּחִילַת הַשּׂוֹר וְאַרְבַּע צֵאן תְּחִילַת הַשֶּׂה"! לומר, שאין תשלומי ארבעה וחמשה נוהגת אלא בשור ושה בלבד, וכל זה דוקא כאשר הגנב שחט או מכר את השור או השה. [רש"י שם]

תשלומי כפל

כתוב בתורה: "אִם הִמְצֵא תִמְצֵא בְּיָדוֹ הַגֵּנֵבָה מִשּׂוֹר עֵד וְזִמּוֹר עֵד שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלַם". [שמות כב, ג] הפסוק מדבר כאשר נמצאה הגנבה ביד הגנב וברשותו.

מבאר רש"י: "אִם הִמְצֵא תִמְצֵא בְּיָדוֹ הַגֵּנֵבָה", הפסוק מדבר כאשר נמצאה הגנבה ביד הגנב וברשותו שלא שחט או מכר, "מִשּׂוֹר עֵד וְזִמּוֹר עֵד שֶׂה", כלומר: כל דבר גנוב הוא בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים, כלומר שאינו בעל חיים, "חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלַם", כלומר: לא ישלם לו מתים! אלא או חיים או דמי חיים, מפסיד כשיעור שביקש לחסר את חברו.

מבאר האור החיים: "אִם הִמְצֵא תִמְצֵא", טעם כפל המילה בא ללמד: אחת לגופה שבאו עדים להעידו שגנבה, ואחת לומר שראו את הגנבה אצלו, אז"י משלם כפל - אבל במקרה אחר יתחייב בארבעה וחמשה, משום שכל שאינה בידו היא בחזקת מכורה או שחוטה.

ותדע שדין ארבעה וחמשה הוא לא רק שמכר או שחט אלא הוא הדין כאשר הגנב נתן או איבד את הגנבה, כל שיצתה מרשותו, וכן מוכח בש"ס [ב"ק ע"ט:]

תשלום קרן

כתוב בתורה: "נָפַשׁ כִּי תִחַטָּא וּמַעֲלָה מַעֲלָה בִּיהוָה, וְכִחֹשׁ בַּעֲמִיתוֹ, בַּפְּקֻדוֹן אוֹ בַתְּשׁוּבוֹת יָד אוֹ בַגָּזֵל אוֹ עָשָׂק אֶת עַמִּיתוֹ".

מבאר רש"י: "נָפַשׁ כִּי תִחַטָּא", מה בא ללמד הכתוב: "וּמַעֲלָה מַעֲלָה בִּיהוָה"! אלא כך הענין: מלוה ולוה והנושא ונותן, יש עדים או שטר המעיד על ההסכם ביניהם, לפיכך כאשר שאחד מהם מרמה ומכחיש הוא משקר בעדים ובשטר - אבל המפקיד אצל חברו פיקדון, מי שיודע את הדבר הוא הקב"ה, לפיכך כשהוא משקר, הוא משקר ומרמה את הקב"ה, לכן נכתב "וּמַעֲלָה מַעֲלָה בִּיהוָה".

"בַתְּשׁוּבוֹת יָד" - ששם בידו ממון להתעסק, או במלווה.

"אוֹ בַגָּזֵל" - שגזל מידו כלום.

"אוֹ עָשָׂק אֶת עַמִּיתוֹ" - הוא שכר שכיר.

המשך הכתוב: "אוֹ מִצָּא אֲבִדָה וְכִחֹשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת מִכָּל אֲדָמָה לְחַטָּא בְּהֵנָּה".
מבאר רש"י: "וְכִחֹשׁ בָּהּ" - שכפר על אחת מכל אלה אשר יעשה האדם לחטוא ולהשבע על שקר לכפירת ממון.

המשך הכתוב: "וְהָיָה כִּי יִחַטָּא וְאָשָׁם, וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת הָעֵשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אוֹ אֶת הַפְּקֻדוֹן אֲשֶׁר הִפְקִיד אֹתוֹ אוֹ אֶת הָאֲבִדָה אֲשֶׁר מָצָא".

מבאר רש"י: "כִּי יִחַטָּא וְאָשָׁם" - כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה, ובדעתו להתודות כי חטא ואשם. ומבאר השפתי חכמים: מי הכריח אותו להשיב את הגזילה והרי אין עדים! ואם הוא החליט מעצמו להשיב את הגזילה, מדוע כיחש ונשבע לשקר? אלא ודאי מדובר כאן כשהכיר בעצמו לשוב בתשובה, וכאילו נכתב כך: והיה כי יודה שחטא ואשם, והשיב את הגזילה וכו'.

[ויקרא ה, כא - כג]

מכאן למדנו: הודה מעצמו - משלם את הקרן. [ב"ק פ"ט, מ"ח] כלומר: כאשר שומר חינוס כיחש שנגנב הפיקדון ובא לישבע וחזר בו והודה שגנב הוא את הפיקדון, מחזיר הוא את הקרן ולא משלם כפל - אבל אם הורשע על ידי בית דין חייב כפל, וזה נלמד מהפסוק: "אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים - כְּלוּמַר בֵּית דִּין - יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְיוֹ", פרט למרשיע את עצמו, שלא משלם כפל אלא קרן, מכאן למודה בקנס שהוא פטור מכפל.

סיכום תשלומי הגנב

הורשע בבית דין (ע"י עדים)	טבח או מכר (כל שאינה בידו)	הודה	
כפל (שניים).	שור - חמישה, שה - ארבעה.	קרן.	תשלום
שיעור שביקש להפסיד את חברו.	ביטל מלאכת חברו והפסידו.	שב בתשובה.	טעם